

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 223/2022 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen selkeän virkakielen edistämisestä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Outi Alanko-Kahiluodon /vihr näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 223/2022 vp:

Missä hallituksen lupaamat toimenpiteet selkeän virkakielen edistämiseksi viipyvät ja

miten hallitus takaa sen, että kielenhuolto julkishallinnossa on jatkuvaa ja osa päivittäistä työtä?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Selkeää virkakieltä on edistetty pitkäjänteisesti ja työtä tarvitaan myös jatkossa. On hallinnon perusarvojen mukaista ja myös hallintolaissa, että käytetyn kielen pitää olla selkeää ja ymmärrettävää. Vaikea kieli on syrjivää ja eriarvoistavaa. Hyväkin virkakieli on osalle kansalaisista liian vaikeaa, siksi tarvitaan myös selkokieltä.

Hallituksen periaatepäätöksenä 2.12.2021 hyväksytyn uuden kansalliskielistrategian tavoitteena on turvata, että Suomessa on jatkossakin kaksi elävää kansalliskieltä. Suomen kielen osalta pää-tavoitteena on kielen käyttöalan kaventumisen estäminen. Suomen kielen säilyminen yhteiskunnan kaikilla aloilla vaatii tietoista kielipolitiikkaa ja suunnitelmallisia toimia, joilla vaikutetaan suomen kielen asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa.

Kansalliskielistrategian selkokielen tarpeen huomioimista koskevassa päämäärässä mainitaan myös selkeän yleiskielen käyttö. Strategiassa on kaikille ministeriöille osoitettu konkreettinen toimenpide, jonka mukaan tulee lisätä selkosuomen ja selkoruotsin käyttöä ministeriöiden ja hallinnonalojen toiminnassa, viestinnässä ja tapahtumien suunnittelutyössä sekä selkokielen ja selkeän yleiskielen käyttöön liittyvää osaamista. Kansalliskielistrategiassa mainitaan myös kielilain ja hallintolain vaatimukset, jotka koskevat asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä viranomaisten nimissä ja nimien lyhenteissä. Strategiaan sisältyvän toimenpiteen mukaan uusia viranomaisia perustettaessa on noudatettava Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) periaatteita viranomaisten nimien suunnittelusta.

Kansalliskielistrategiassa mainitaan joulukuussa 2020 hyväksytty avoimen hallinnon strategia 2030, jolla tavoitellaan hyvää julkista hallintoa koko maan alueella molemmilla kansalliskielillä,

digitaalisen esteettömyyden kehittämistä ja selkeän hallinnollisen kielen käytön laajentamista. Avoimen hallinnon strategian yksi neljästä painopisteestä on, että avoin hallinto edistää kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi. Yksi konkreettinen tavoite on suunnitelmallinen ja ennakoiava selkosuomen ja selkoruotsin osaamisen ja määrän lisääminen julkisen sektorin organisaatioissa.

Ymmärrettävyyden edistäminen on myös osa avoimen hallinnon neljättä toimintaohjelmaa (2019-2023), jossa on tavoitteita sekä selkeän kielen että selkokielen edistämiseksi. Virastoille vuonna 2020 tehdyn kyselyn mukaan 58 % organisaatioista oli tehnyt toimenpiteitä kielen selkeyttämiseksi. Valtion virastoille korostettiin toimeenpanokirjeellä eOppivan sähköisen oppimisympäristön selkeän virkakielen kurssin suorittamista virastoissa ja että valtion virastojen tehtävänä on osaltaan varmistaa, että kurssin käy mahdollisimman moni. Vuoden 2021 lopulla ja vuoden 2022 alussa käytiin myös avoimen hallinnon hallinnonalakerros, jonka yhteydessä korostettiin ymmärrettävyyden merkitystä ja jaettiin hyviä käytäntöjä. Avoimen hallinnon osalta tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan säännöllisesti. Viimeisin raportointi oli ohjelman väliarvioinnin yhteydessä syksyllä 2021.

Vastuu viranomaisten kielenhuollosta on niillä itsellään, kuten hallintolain esitöissä todetaan. Myös tämän toiminnan, kuten muunkin työskentelyn, ohjausvastuu on ministeriöillä ja viime kädessä hallituksella. Hallintolain esitöissä todetaan myös, että Kotus on virkakielen asiantuntijalaitos. Kotus pyrkii parhaansa mukaan antamaan apua, kun viranomaiset sitä pyytävät.

Helpottaakseen viranomaisten omaa panostamista virkakielityöhön Kotus tuottaa materiaalia sekä viranomaisten tekstien selkeyttämiseen että tämän työn järjestämiseen virastoissa. Molemmista aiheista Kotus hankkii jatkuvasti tietoa tutkimuksen, käytännön kokemusten ja niin kotimaisten kuin kansainvälisten verkostojen kautta. Tukimateriaalia viranomaisille ovat esimerkiksi Kotuksen hyvän virkakielen verkkosivujen ohjeet, testit ja ajankohtaistiedot sekä eOppivan Hyvä virkakieli -kurssit.

Hyvän virkakielen kurssikokonaisuus eOppivassa valmistui vuonna 2021. Kokonaisuus on kaikille avoin ja ilmainen sisältäen kaikkiaan kuusi osaa: kokonaisuuden viisi osaa on suomeksi ja yksi ruotsiksi. Niiden aiheet ulottuvat tekstien sanamuodon selkeyttämisestä virkatekstien kehittämisen perusteisiin ja työn järjestelyihin. Kokonaisuus on otettu virastoissa hyvin vastaan, ja sitä käytetään sekä virkahenkilöiden perehdyttämisessä että täydennyskoulutuksessa.

Itseopiskelukurssit ovat tärkeä osa virkakielenhuollon kokonaisuutta, mutta ne eivät ratkaise päivittäisen ja jatkuvan kielenhuollon järjestämistä. Kotus pyrkii pitämään yhteyttä viranomaisten kielenhuoltajiin ja niihin, joilla oman toimen ohessa on tehtävänä kehittää omassa viranomaisessaan kielenhuoltoa ja tekstien toimivuutta. Valtionhallinnossa on kielenhuoltajia tällä hetkellä muutamassa virastossa. Kelalla ja Verohallinnolla on toiminnasta pitkä kokemus, ja molemmissa organisaatioissa kielenhuoltajia on useita. Myös Tullissa on ollut kolme kielenhuoltajaa vuodesta

2021 lähtien. Poliisiorganisaatiossa on yksi kielenhuoltaja, samoin Opetushallituksessa ja Valtiontalouden tarkastusvirastossa. Yksi tai kaksi, joko vakituisen tai harjoittelijan, rekrytointiprosessi on lisäksi vireillä. Määrä on silti virastojen määrään nähden yhä varsin vähäinen. Ministeriöissä ei kielenhuoltajia vielä ole, ja toiminta puuttuu myös monista isoista virastoista.

Viranomaisten ohjaus ja selkeän tahtotilan ilmaiseminen on tärkeää myös virkakielen kehittämiseksi. Tätä on pyritty edistämään Kotuksen ja Avoin hallinto -hankkeen yhteistyössä hankkeen alusta lähtien. Julkisen hallinnon kehittämisen strategiatyöhön on myös tuotu mukaan virkakielen selkeyttämisen tavoitteita, joita on tavoitteena konkretisoida strategian toimeenpano-ohjelmassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Kotuksen vuosien 2020-2023 tulossopimuksen mukaan Kotuksen yhtenä tavoitteena on edistää selkeää hallinnollista kieltä ja tarjota kansalaisille kieleen liittyvää tietoa ja palvelua. Selkeä kieli ja Kotuksen antamat kieleen liittyvät julkiset palvelut vahvistavat demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnan instituutioihin. Kotuksen toimintaan osoitettiin 100 000 euron kertaluonteinen korotus vuodelle 2022 sekä edelleen 327 000 euroa rahapelitoiminnan tuotoista tieteen edistämiseen (momentilta 29.40.53.2) erityisesti Kotuksen kehittämishankkeisiin.

Samaan aikaan selkeän virkakielen edistämisen rinnalla on selkokielen tarve ollut ja tulee olemaan kasvussa. Selkokielen osaamisen ja käytön edistäminen on siksi nostettu prioriteetiksi edellä mainitussa Avoimen hallinnon 2030 strategiassa.

Selkokielen osaamisen ja käytön lisääminen julkisella sektorilla on siis välttämätöntä. Koska julkisen sektorin resurssit ovat rajalliset, on erityisen tärkeää, että selkokielen lisäämistä voidaan kohdistaa oikein. Suunnitelmallinen ja ennakoiva selkokielen lisääminen tarvitsee kuitenkin lisää tietoa siitä, missä selkokielen lisäämiseen käytettävissä olevat resurssit tuovat yhteiskunnan näkökulmasta eniten lisäarvoa. Oikein kohdennetuilla selkokielisillä palveluilla on mahdollista myös säästää resursseja, kun palveluissa ei kulu aikaa ja resursseja siihen, että joudutaan uudelleen ohjaamaan ihmisiä palveluihin vain sen takia, ettei heillä ensin ole ollut mahdollista ymmärtää oikein.

Selkokielen osaamista ei julkisella sektorilla kuitenkaan juurikaan ole. Tästä näkökulmasta on tärkeää, että voidaan nykyistä paremmin varmistaa, että niille aloille, joilla selkokielen tarve on erityisen suuri julkisella sektorilla, olisi selkokielen kouluttajia.

Henkilöt, joilla on kielellisiä vaikeuksia, ovat erityisen suuressa syrjäytymisen vaarassa. Julkisissa palveluissa tämä voi rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan hoitaa itseään koskevia asioita. Julkinen viestintä ei välttämättä esimerkiksi kriisitilanteissa tavoita heitä, jos heillä ei ole mahdollisuutta ymmärtää viestittyä. Osallisuus yhteiskuntaan ja sen kehittämiseen ei toteudu täysimääräisenä, jos ihmisellä ei ole mahdollisuutta ymmärtää, mihin ja miten hän voi vaikuttaa tai osallistua. Myös digisyrjäytymisen taustalla voi olla vaikea kieli.

Kun maahanmuutto lisääntyy ja väestö vanhenee, selkokielen tarve on vain nousussa. Monissa kaupungeissa puhutaan jo yli sataa kieltä, eikä kaikkien palvelujen tarjoaminen niin laajalla kielivalikoimalla ole mahdollista. Englanti ei myöskään ole maahanmuuttajien yleiskieli ja maahanmuuttajien osalta myös moni toisen polven maahanmuuttaja tarvitsisi selkokieltä. Myös esimerkiksi vanhusväestön lisääntyvä määrä ja muistisairaudet lisäävät selkokielen tarvetta.

Satakunnan Satasairaala on yksi onnistunut esimerkki selkokielen käytöstä. Asioita ei tarvitse tehdä erikseen selkokielellä, vaan selkokieli toimii kaikille. Nekin, jotka eivät varsinaisesti tarvitse selkokieltä, ovat kiitollisia, kun haastavassa tilanteessa sairaalassa heille kerrotaan asiat helposti ja yksinkertaisesti. Satasairaalassa on myös tehty se hieno havainto, että selkokieli tekee meistä yhdenvertaisia, kun kukaan ei jää ulkopuolelle vaikean kielen vuoksi.

Koronatilanne on nostanut selkokielen tarvetta vielä lisää esille. Kriiseistä selviäminen edellyttää, että mahdollisimman monella on mahdollisuus ymmärtää annettuja ohjeita ja näin pystyä niitä noudattamaan. Kun on kysymys elintärkeistä asioista, tarvitaan selkokieltä.

Avoimen hallinnon työssä on tavoitteena nostaa tietoisuutta selkokielen tarpeesta, luoda helposti saatavilla olevaa matalan kynnyksen koulutusta ja vaikuttaa siihen, että julkisen sektorin organisaatiot suunnitelmallisesti lisäävät selkokielen osaamista ja käyttöä. Valmistelussa on kaikille avoin kurssi eOppivaan. On erityisen tärkeää, että selkokielen lisääminen voidaan kohdistaa oikein ja että hallinnossa on laaja ymmärrys, mistä puhutaan, kun puhutaan selkokielestä ja sen tarpeesta. Tavoitteena on, että kurssi auttaa ymmärtämään selkokielen tarvetta ja sitä, missä viraston tehtävissä selkokielen lisääminen tuo eniten lisäarvoa yhteiskunnalle. Koulutuksena tavoitteena on, että virastossa on ymmärrys, mitä selkokieli on, ja että ymmärretään selkokielen kasvava tarve ja selkokielen keskeiset lähtökohdat.

Helsingissä 19.5.2022

Kuntaministeri Sirpa Paatero